



**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Evgheni Vodolazkin
Brisbane

Traducere din rusă și note de
ADRIANA LICIU

HUMANITAS
fiction

Apropiaților

*There is a reason to imagine that a continent,
or land of great extent, may be found
to the southward of the track of former navigators.¹*

James Cook, 1769

1. Există temei pentru a presupune că la sud de rutele navigatorilor de până acum s-ar putea să se găsească un continent sau o bucată de pământ de dimensiuni considerabile (engl.).

25.04.12, PARIS – PETERSBURG

Cântând la Olympia, la Paris, nu pot executa un tremolo. Mai exact, cânt, dar fără finețe, fără acuratețe – cum fac chitariștii începători care produc o gălgâială surdă în loc de note. Nimeni nu observă nimic, și Olympia se dezlănțuie în ovații. Îmi uit până și eu rateul, dar, după ce mă urc în limuzină în aclamațiile admiratorilor, îmi surprind degetele mișcându-se în felul cunoscut. Mâna dreaptă, răscumpărând parcă greșeala comisă, execută acum un tremolo inutil. Degetele mi se mișcă incredibil de repede. Ating corzi imaginare. Ca foarfeca frizerului: după ce se desprinde pentru o clipă de păr, continuă să tundă – aerul. În timp ce mă apropii de aeroportul Charles de Gaulle, bat în geam melodia prost interpretată: nimic complicat. Cum de m-am poticnit în concert?

De la Paris zbor la Petersburg pentru filmarea unui clip. Pasagerul de lângă mine își pune centura de siguranță. Întoarce capul și rămâne încremenit. M-a recunoscut.

— Sunteți Gleb Ianovski?

Încuviințez din cap.

— Serghei Nesterov, întinde mâna vecinul. Scriitor. Public sub pseudonim. Nestor.

Strâng anemic mâna lui Nestor. Îl ascult cu o jumătate de ureche. Nestor, după cum reiese, se întoarce de la Salonul

de Carte de la Paris. Judecând după mirosul gurii, la Salon nu s-au prezentat numai cărți. Dar nici înfățișarea scriitorului nu e cehoviană: urechi clăpăuge, nas cârn cu nări largi și nici urmă de pince-nez. Nestor îmi întinde cartea lui de vizită. O îndes în portvizit și închid pe jumătate ochii.

Nestor – către mine, care dorm:

— E puțin probabil să vă fie cunoscută vreuna dintre scrierile mele.

— Doar una – nu deschid ochii. – *Cronica vremurilor trecute*¹.

El zâmbește.

— Nu-i bai, e cea mai bună.

De fapt, și eu scriu. Jurnal – nu jurnal – așa, niște însemnări, câteodată, seara ori prin aeroporturi. Pe urmă le rătăcesc. Nu demult, chiar într-un aeroport, am și pierdut unele. Niște foi scrise cu chirilice – cine să ți le înapoieze? Și la ce bun?

Avionul rulează pe pista de decolare, se oprește puțin, dar motorul mărește brusc turația. Urlând și trepidând de nerăbdare, aparatul prinde într-o clipă viteză. Comportare de animal de pradă când vânează – tremură, dă din coadă. Nu-mi amintesc pe loc care anume. Unul din familia felinei – ghepardul, să zicem. Vânatul este spațiul care desparte Parisul de Petersburg. Avionul se desprinde de sol. Cu o înclinare de aripă, face un tur de rămas-bun deasupra Parisului. Simt că mă ia somnul.

Mă trezește o zdruncinătură însoțită de anunțarea unei zone de turbulențe. Toată lumea e rugată să își pună centura de siguranță. Eu tocmai mi-o desfăcusem. Până și curelei de

1. *Cronica vremurilor trecute*, scrisă de Nestor Cronicarul în jurul anului 1113, este o istorie a Rusiei Kieviene de pe la 850 până în 1110.

la pantaloni îi mai dădusem drumul – mă strângea. Se apropie o stewardesă și mă roagă să-mi pun centura. Îi spun că nu pot să sufăr centurile – nici în mașini, nici în avioane. Nu sunt un accesoriu pentru un om liber. Fata nu e de aceeași părere: e toată numai cochetărie și la toate argumentele mele răspunde cu un *wow* scurt. Îi pare sincer rău că un atât de minunat artist zboară fără să aibă centura legată.

Ca să pun capăt discuției, mă întorc demonstrativ către Nestor. Întreb dacă e greu să scrii cărți. Nestor (dormea ca după beție) mormăie că nu e mai greu decât să cânti la chitară. Stewardesa nu arată nici urmă de enervare: doar se vede – capricii de vedetă. Sunt în firea lor, a vedetelor. Amenință în glumă cu degetul și pleacă. Petrecând-o cu privirea, Nestor spune pe neașteptate:

— Mi-a venit brusc o idee... Aș putea să scriu o carte despre dumneavoastră. Mă interesați.

— Mulțumesc.

— Mi-ați povestit despre dumneavoastră și eu aș scrie.

Reflectez la propunere un minut sau două.

— Nu știu ce să răspund... Sunt deja câteva cărți despre mine. N-aș zice că sunt rele, dar sunt cam pe-alături. Le lipsește înțelegerea.

— Muzicală?

— Mai degrabă, omenească... Aș spune așa: le lipsește înțelegerea faptului că muzicalul decurge din omenesc.

Nestor cumpănește cu luare-aminte cele auzite. Concluzia e neașteptată:

— Cartea mea cred că o să vă placă.

Ca argument, un damf de alcool. Devine amuzant.

— Chiar? De ce?

— Pentru că sunt un scriitor bun. Fără modestie, firește...

— Puțină tot e. Dar, pe de altă parte, ce rost are modestia dacă ești bun? Bat un tremolo pe brațul scaunului. Dați-i

drumul, scrieți. Bătaia ritmică îmi amintește cum, cu mai bine de patruzeci de ani în urmă, la Kiev, bătea ritmul, verificându-mi auzul muzical, tatăl meu. De ce n-ar începe cartea așa? Mă întorc către Nestor și îl informez pe scurt despre acel întâi examen al meu, chiar îi reproduc tema propusă atunci. Nu mă descurcasem atunci cu ea. Nestor, zâmbind, bate cu degetele pe brațul scaunului. Pică și el examenul.

1971

În ajunul primei zile de școală, Gleb, așezat în fața lui Feodor și urmărindu-i degetele lungi, încerca să reproducă ritmul. Dincolo de fereastră zdrăngăneau la cotitură tramvaiele. Le răspundea cu sfială, printr-un clinchet, vesela din bufet. Pe urmă, Feodor a cântat ceva și i-a cerut să repete. Gleb nu a reușit să repete melodia – doar cuvintele: paba-paba, paba-paba, paba-pa... Destul de nefericite cuvinte – nu puteai spune că te pătrundeau, le țineai minte doar pentru că aminteau cuvântul *papa*¹. De altfel, Feodor îi ceruse să îi spună în ucraineană – *tato*. Mai nimeni nu le spune așa taților. Feodor nu mai stătea cu Irina, soția sa, și cu Gleb de câțiva ani: Irina plecase de la el. Mai exact, de plecat plecase Feodor, rugat de Irina să părăsească locuința pe care o aveau într-un cămin de familști. Alungat, el închiriasă o cameră în altă parte a orașului și, având diplomă de colegiu de muzică, aranjase să predea vioara la o școală de muzică. După divorț băuse o vreme, de preferință produse ieftine, de tipul *Porto 72* sau *Buchetul Moldovei*. Băuturile tari nu-i plăceau. Dar dacă totuși bea vodcă, nu își umplea paharul dintr-o dată – îl ridica de mai multe ori la ochi și

1. Tată (rus.).

la gură. Dădea aerul afară de câteva ori. După aceea, își strângea nasul cu degetele și turna vodca aceea ca focul în gura larg deschisă. Fosta soție considera că această beție era de formă, fiindcă se producea cu precădere când erau de față cei care puteau să i-o relateze ei. În una dintre rarele discuții cu fostul soț, Irina a numit acest comportament infantil. Fără să treacă la rusă, Feodor a replicat că acest calificativ nu rezistă la critică, întrucât copiii, din câte știe el, nu beau. Logica a fost de partea lui, dar asta nu l-a ajutat să o aducă înapoi pe Irina. După trei-patru ani, când pentru Feodor a devenit cât se poate de limpede că soția lui nu avea să se mai întoarcă, s-a terminat cu beția. Irina i-a dat voie tatălui să își viziteze fiul, dar numai bucurie nu îi făceau aceste vizite. La drept vorbind, nici lui Gleb nu-i făceau. Luându-l pe băiat la plimbare, Feodor tăcea mai tot timpul sau recita versuri, ceea ce, într-un fel, era pentru Gleb mai rău decât tăcerea. Uneori, când spre sfârșitul plimbării Gleb obosea, Feodor îl lua în brațe. Atunci ochii lor se aflau la același nivel, și fiul se uita la tată cu o privire de copil, fixă. Sub privirea aceea, în ochii căprui ai tatălui se iveau lacrimi. Se rostogoleau una după alta pe obraji și dispăreau pe vecie în mustățile stufoase. În ciuda faptului că la începutul plimbării era în mod evident treaz, spre sfârșitul ei Feodor era, de neînțeles cum, cherchelit. Stând în brațele tatălui său, Gleb simțea mirosul de vin ieftin. Cu acest miros s-au asociat în memoria băiatului, trainic, lacrimile tatălui. Poate chiar așa și miroseau – cine stă să studieze mirosul lacrimilor? Când, cu cinci minute înainte de clasa întâi, Gleb și-a anunțat dorința de a învăța să cânte la chitară, Irina l-a dus chiar ea la Feodor. A stat așezată într-un colț și a urmărit în tăcere cum, repetând ce cânta tatăl, Gleb nu nimerea tonalitatea. Glib¹... Feodor și-a turnat o jumătate de pahar de vin și

1. Pronunțarea numelui Gleb în ucraineană.

l-a băut din trei înghițituri. Glib, copilul meu, tu nu ești făcut pentru muzică. Tată, nu bea, l-a rugat în rusă Gleb. Tatăl și-a mai turnat o jumătate de pahar și a spus: Beau pentru că tu nu ești făcut pentru muzică – cel dintâi în neamul muzical al Ianovskilor. Zărind o coajă de pâine care era pe masă, a dus-o la nas: *príkro!* Ce înseamnă *príkro*? a întrebat Gleb. *Príkro* înseamnă păcat, a spus Irina. Da, păcat, a confirmat Feodor. Fără să mai scoată o vorbă, mama și-a luat fiul de mână și a ieșit din odaie. A doua zi s-a dus cu el să-l înscrie la cea mai apropiată școală de muzică. Și acolo i s-a cerut lui Gleb să repete o frază ritmică și o melodie cântată. Emoționându-se, băiatul a executat tema și mai prost decât în ajun, dar acest lucru nu a descurajat pe nimeni. Neprevăzutul îl pândea pe Gleb din cu totul altă parte: mâna lui s-a dovedit a fi prea mică pentru gâtul chitarei. De aceea, a fost propus pentru clasa de domră cu patru coarde de la școala de muzică, cel puțin până îi va crește mâna. Irina, vădit încurcată, a întrebat de ce tocmai domra cu patru coarde. I s-a răspuns că există, firește, și cu trei coarde, dar tipic ucraineană (chitara din mâinile lui Gleb a fost înlocuită cu o domră) este totuși cea cu patru coarde. Degetele băiatului au cuprins fără efort gâtul domrei. Irina a fost rugată să nu confunde cele două domre cu dombra orientală și chiar se pregăteau să îi explice diferența dintre ele, dar nu asta voia ea să audă. Ar fi vrut să întrebe de ce nu se putea alege pentru Gleb o chitară de dimensiuni mai mici; să întrebe dacă nu o păcălesc ca să îi vâre fiul acolo unde nu vrea să meargă nimeni de bunăvoie, dar a tăcut. Ridicându-se, l-a luat pur și simplu de o mână pe Gleb. Cealaltă mână a lui ținea încă domra. Irina i-a indicat din ochi că poate să lase instrumentul, dar Gleb nu l-a lăsat. Vrei să cânți la domră cu patru coarde? a vrut ea să știe. Vreau, a răspuns băiatul. Astfel, problema a fost rezolvată, căci mama s-a stră-

duit să nu-l pună în fața unui nou refuz. A fost înscris la școala de muzică la clasa de domră. În același timp, Gleb a mers și la o școală obișnuită. I-au intrat în memorie pentru totdeauna culorile, mirosurile și sunetele percepute de el pe 1 septembrie 1971, pentru că în ziua aceea simțurile i s-au ascuțit brusc. Mirosul abia călcatei uniforme de elev – cafenie, cu vârfuri de pumnal pe pantaloni. Culoarea și vârfurile erau cele care, așa i se părea lui Gleb, făcuseră mirosul acela. La fel cum apăruse și mirosul canadienei de nailon din însușirile impermeabile ale materialului. Iar dacă la prima ploaie materialul se dovedise a fi permeabil, acest lucru nu a influențat cu nimic amintirea acelui miros. Era cea dintâi canadiană a lui Gleb, care purtase până atunci numai palton. Nu era nevoie de canadiană în ziua aceea caldă de septembrie, dar băiatul a ținut foarte mult să se ducă așa, chiar dacă mama a fost împotrivă. După ani, uitându-se la prima lui fotografie de școlar, Gleb Ianovski a găsit că rar puteai să vezi o scurtă mai lipsită de formă. Chiar nu a putut înțelege ce anume făcuse să-i placă atunci haina aceea. Poate că îl amețise cu mirosul ei, așa cum amețesc plantele insectivore insectele. Oricum va fi fost, pe 1 septembrie, ca întotdeauna, mama i-a făcut pe voie. L-a ajutat să își pună canadiana și ghiozdanul. L-a sfătuit doar să nu își încheie nasturii la canadiană. Ghiozdanul mirosea a piele, și mai mirosea și a apă și a unt, și a plasticul toxic al penarului în care uruiiau stilourile și creioanele. Când băiatul mergea liniștit, uruiala era moderată, dar când o lua la fugă, zgomotul era de câteva ori mai puternic. Bătaia distinctă a ritmului amintea zornăitul orchestral al maracasului. Fiind deja ceva mai mare, băiatul și-a pus întrebarea: unde se învață să cânti la maracas – n-o fi o clasă de maracas la școala de muzică, așa cum sunt de vioară sau de pian? Și nu a găsit răspunsul, pentru că nu exista o astfel de clasă. Așa deci, ghiozdanul, școala.

La dorința tatălui său, Gleb a fost dat la o școală cu predare în limba ucraineană. Mama nu obiectase. Ea nu obiecta aproape niciodată. Cunoscându-i calitatea de a se împăca cu situația, era de mirare că avusese atâta fermitate încât să se despartă de soț. Dar mai de mirare era, mai degrabă, că se adunase cu el. Feodor era de fel din Kamenetș-Podolsk, iar Irina din Vologda, și, la timpul lor, învățaseră amândoi la Institutul de Aviație Civilă din Kiev, unde nimeriseră amândoi întâmplător: Irina – după o încercare nereușită de a intra la Institutul de Teatru, Feodor – la Conservator. În felul acesta, avuseseră posibilitatea de a rămâne într-un oraș mare. Aviația civilă nu îi interesa câtuși de puțin. A fost unul dintre puținele lucruri care i-au unit. În rest însă, vorbeau limbi diferite și la propriu, și la figurat. Se consideră că deosebirea generează atracție, și e adevărat, dar numai la început. Da, brunetul Feodor din sud fusese atras de frumusețea nordică a Irinei. Frumusețea aceasta era cum e ceața în scurtul răstimp fără vânt al unei dimineți, ca somnul ce te ispitește să-l tulburi al țarevnei, era ca un heleșteu neted pe care ți-ai dori să se iște cercuri. Pe Irina o impresionase neconținută îngândurare a lui Feodor, care sugera experiență și înțelepciune. Asculta atentă și cu plăcere cuvintele ucrainene rostite de el și nu era clipă să nu ceară traducerea. Dar ceea ce aprindea sentimentele în primii ani s-a transformat în ochii Irinei, odată cu trecerea timpului, în opusul său. Îngândurarea lui Feodor a început să i se pară ursuzenie, înțelepciunea nu se ivea cu frecvența scontată de ea, iar cuvintele neînțelese ale limbii frumoase, dar străine ei au început să o enerveze. Nu le mai cerea traducerea, așteptând ca lui Feodor să îi dea prin cap să facă asta singur. Irina ar fi putut să-l facă să treacă la rusă (când era ceva important așa și făcea), dar felul cum pronunța el limba ei maternă i se părea monstruos. În pat însă, auzindu-i cuvintele rusești,

râdea, cum râzi când ești gădilat, îl împingea și îl ruga să vorbească numai în ucraineană. Iar pe urmă a plecat. Deja adult fiind, Gleb a auzit nu o dată de un alt motiv al divorțului – chipurile, purtarea *ușuratică* a Irinei. Că mama lui era ușuratică (orice s-ar înțelege prin asta), mă rog, ar fi putut crede, dar divorțul nu l-a legat de asta. Motivul divorțului, după cât i s-a părut lui, era mai adânc și, într-un fel, mai tragic. Cele petrecute între părinții lui, Gleb și le-a explicat prin îngândurarea aceea aparte în care cădea din când în când tatăl său. De îngândurarea aceea, mama, un om plin de viață, începuse să se teamă. În asemenea momente nici Gleb nu se simțea în largul lui. Tatăl părea căzut într-un puț adânc, de unde contempla stele numai de el văzute – chiar și ziua, grație opticii puțurilor. Când Irina a plecat, cea care a perceput tot ce a simțit Feodor a fost vioara. De obicei, el cânta de unul singur. Gleb a auzit cântul ăsta odată când, cu învoirea mamei, a rămas peste noapte la tatăl său. Dis-de-dimineață, ca să nu îl trezească pe băiat, Feodor a cântat închizându-se în baie. Dând și drumul la apă, ca să înăbușe sunetele viorii. Sunetele acelea amestecate cu zgomotul apei l-au zguduit pe Gleb până în adâncul sufletului. În anul 2003, el a scris câteva compoziții în care, pe fondul unui zgomot de apă, sună o chitară – erau o amintire despre cântul tatălui său. În timp ce nota, i-a venit brusc ideea că, de fapt, tatăl lui dăduse atunci drumul la apă ca să se spânzure liniștit. Când Gleb a terminat de scris niște compoziții cu ploaie, i s-a spus că sunt marcate de disperare. El n-a răspuns nimic. Și-a amintit expresia neobișnuită a ochilor tatălui său, care ar fi putut fi definită ca disperare. Dar ce se petrecuse atunci în realitate? Fusesse Irina ușuratică? Mai curând, lua totul ușor, avea vădit predicție pentru partea însorită a vieții. Și nu era înclinată să pătrundă în părțile ei întunecate. Repeta deseori că ar vrea

să trăiască în Australia – vedea această țară, cine știe de ce, ca pe o întruchipare a lipsei de griji. Ceruse în glumă să i se găsească un soț australian cu care să poată să călătorească prin toată lumea. În timpul unei astfel de discuții auzise Gleb pentru prima dată cuvântul *Brisbane*. Vorbind despre orașul visurilor ei, mama numise orașul Brisbane. Când au întrebat-o de ce anume acest oraș, a răspuns simplu: sună frumos. Răspunsul li s-a părut caraghios – tuturor, în afară de Gleb. Brisbane. Orașul putea fi pus ușor alături de Zurbagan, Ghel Ghiu și Lisse, despre care băiatul citise în Aleksandr Grin¹. Gleb își întrebese atunci mama dacă o să îl ia cu ea la Brisbane. Sigur că o să-l ia. Mama îl sărutase pe frunte. Cum ar putea să nu-l ia? O să vină vremea când ei vor locui la Brisbane. După niște ani, când Gleb terminase deja școala, Irina a vrut să își cumpere cu banii pe care îi economisise un bilet pentru Australia. A fost chemată la comitetul de partid din Moscova, care trebuia să-i dea aprobare pentru călătorie, mai exact, după cum s-a văzut, să nu-i dea. Ea nu era membră a partidului comunist, așa încât întrebarea de ce comitetul de partid era cel care hotăra totul rămâne deschisă. I s-a cerut să spună numele membrilor biroului politic, au vrut să știe despre ce s-a vorbit la ultimul congres al partidului comunist și au pus-o să enumere principalele avantaje ale orânduirii socialiste față de cea capitalistă. A răspuns, la prima, la a doua și chiar la a treia întrebare. A treia i s-a părut cea mai complicată, dar a făcut față și la ea, pentru că se pregătise temeinic. Și atunci i s-a pus Irinei ultima întrebare – imbatabilă, ca un proiectil de tanc. Au întrebat-o dacă a văzut deja întregul URSS. La această întrebare nu se putea răspunde afirmativ – era prea mare țara în

1. Aleksandr Grin (1880–1932) – scriitor rus, autor de romane și povestiri scurte, a căror acțiune se petrece pe un tărâm fantastic.